

JUNY
2020

EL CONFLICTE SOCIAL MEDIAMBIENTAL

LLUIS ROTLLAN RIERA – GRAU D'HUMANITATS
DIRECTOR ANDREU BESOLÍ – ESTUDIS INTERDISCIPLINARIS

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	2
2. METODOLOGIA I TÈCNiques D'INVESTIGACIÓ	3
3. CARACTERÍSTIQUES POBLACIONALS I D'EXPLOTACIÓ MINERA.....	4
4. L'ABOCADOR DE RESIDUS SALINS	6
5. EVOLUCIÓ DEL TRACTAMENT DE RESIDUS FINS L'ARRIBADA DEL CONFLICTE.....	7
6. EL CONFLICTE. CRONOLOGIA DELS ESDEVENIMENTS.....	8
7. POSICIONAMENT DELS AGENTS AFECTATS.....	15
7.1. PLATAFORMES ECOLÒGIQUES.....	15
7.1.1. MONTSALAT.....	16
7.1.2. AAVV LA RAMPINYA.....	16
7.1.3. PROU SAL.....	17
7.1.4. SEBASTIÀ ESTRADÉ.....	18
7.2. EMPRESA ICL.....	18
7.3. COMITÉ D'EMPRESA.....	19
7.4. AJUNTAMENT DE SALLENT.....	20
7.5 GENERALITAT DE CATALUNYA.....	21
7.6 MITJANS DE COMUNICACIÓ.....	21
8. EL CONFLICTE SOCIAL.....	22
9. ÉS BENEFICIÓS O PERJUDICIAL EL CONFLICTE PER A LA SOCIETAT?.....	22
10. PERCEPCIÓ SOCIAL DEL RISC. VALORACIÓ I ACCEPTABILITAT.....	24
11. L'INICI DEL CONFLICTE.....	25
12. L'ADHESIÓ.....	26
13. LA NEGOCIACIÓ.....	27
14. LA FINALITZACIÓ DEL CONFLICTE.....	28
15. EL CONTROL SOCIAL.....	28
16. EL LIDERATGE.....	29
17. L'ÈTICA ECOLÒGICA.....	30
18. CONCLUSIONS.....	31
19. BIBLIOGRAFIA.....	34
ANNEXOS.....	37

RESUM

Ens trobem en un moment en el que presumiblement la sensibilitat mediambiental disputa la prioritat al mercantilisme. Però quan ens endinsem en un conflicte social en el que això es dirimeix, ens adonem que qui en surt guanyador són clarament els aspectes econòmics i empresarials, amb el beneplàcit d'una majoria silenciosa i la benedicció del poder polític. Aquest treball analitza els fets que donaren inici al conflicte, i pretén posar llum a les causes que motivaren la passivitat de la població, davant l'atemptat ecològic que encara avui representa l'abocador salí de Sallent (Bages).

PARAULES CLAU: conflicte social, risc mediambiental, control social, ètica ecològica, abocadors salins.

1. INTRODUCCIÓ

La proliferació d'obres o extraccions que transformen els ecosistemes naturals han fet prendre en les persones la conscienciació que estem fent malbé el planeta. Però moltes d'aquestes obres com ara abocadors, línies d'alta tensió, presons, etc., són imprescindibles per a l'Administració i la societat en general, i a més compten amb el recolzament d'una part de la població que se'n beneficia econòmicament.

Aquestes instal·lacions solen provocar conflictes socials entre els membres de les poblacions afectades, ja que cada individu pren partit d'acord als seus interessos, que en alguns casos poden ser materials i en d'altres, ideològics.

Aquest treball pretén analitzar les desavinences socials i la seva evolució, patides en el si d'una comunitat, i que han sigut motivades per una d'aquestes obres de gran impacte ecològic. S'ha pres l'abocador de sal de Sallent com a cas paradigmàtic, donat que l'autorització i posterior ús ha sigut motiu de controvèrsia durant els darrers disset anys, mantenint una conflictivitat d'alta intensitat, però amb una participació social més aviat feble. Es vol respondre a la pregunta de per què la majoria de la població va restar insensible a la situació, assimilant la degradació ecològica produïda a menys d'un quilòmetre dels seus habitatges,

L'estudi tracta el conflicte des de la perspectiva sociològica, i això té com a conseqüència la sensació de relativitat dels comportaments socials, és a dir, la desaparició de tot criteri de valor absolut. La perspectiva sociològica o crítica que es vol aplicar, no es conforma amb aquelles versions o explicacions de la realitat que semblen evidents a primera vista, ni tampoc tracta

d'establir la forma en la que s'haurien de fer les coses, sinó que pretén seguir les pautes dels comportaments socials i comprendre millor l'estructura interna de la societat.

Però aquesta perspectiva sociològica no vol pas dir imparcialitat, sinó globalitat, ja que suposa un punt de vista determinat, però no l'únic possible. Tot i aspirar a assolir la màxima objectivitat, pot ser que el lector trobi en aquest treball les tendències ecologistes de l'autor.

2. METODOLOGIA I TÈCNiques D'INVESTIGACIÓ

L'objectiu del treball és analitzar les causes del conflicte, i especialment conèixer quines van ser les raons per les quals una població que patia la contaminació de l'abocador no van participar majoritàriament en accions de protesta, mostrant-se passius davant el delictes ecològic que s'estava perpetrant. S'ha triat desvetllar aquesta qüestió donada la raresa que d'entrada suposava l'actitud d'impassibilitat de la majoria d'afectats. Per mirar d'esbrinar-ho s'ha optat per un enfocament metodològic de la investigació crític racional, és a dir, orientar l'interès de la recerca cap a un punt de vista sociocrític, que no tan sols faci comprensibles les causes de les disputes, sinó que també estigui dirigida al canvi d'actituds i decisions que pren la societat en els conflictes territorials.

Donat que es pretén conèixer i interpretar el fenomen del conflicte dins d'un context de condicionants molt més ampli, s'ha triat fer una recerca avaluativa utilitzant els mètodes de la investigació qualitativa, que comprenen les entrevistes en profunditat, l'observació participant i l'anàlisi de documents.

Seguint les recomanacions de Rozenblum (p.83) s'han fet entrevistes en profunditat semiestructurades, amb preguntes obertes als tres darrers alcaldes de Sallent, al secretari del Comitè d'Empresa, als líders de les plataformes Prou Sal i AAVV La Sèquia, a l'ex-director de fàbrica d'ICL, al director general d'una empresa subcontractada, així com a tres comerciants que sentien diàriament els comentaris dels seus clients. S'han triat aquestes persones perquè totes elles van ser agents capitals en el conflicte i amb la seva forma de procedir van influir en el desenvolupament i finalització.

Degut al confinament, les entrevistes s'han hagut de fer telefòniques o bé per escrit tot responent un qüestionari i, per tant, s'ha perdut certa espontaneïtat. S'inclouen en l'annex el nom i càrrec dels entrevistats(a), la bateria de preguntes realitzades(b) i les respostes obtingudes(c).

El procediment del treball seguit per l'anàlisi de les dades recollides en les entrevistes ha estat el recomanat per Vayreda (2009 p. 36), enriquit per les recomanacions de Ruiz (2009). En una primera etapa s'ha realitzat un procés de lectura en profunditat de les transcripcions per extreure els aspectes més rellevants, les experiències enriquidores i les aportacions singulars. S'han deixat de banda aquelles altres qüestions que no aportaven valor a l'estudi, però en canvi s'ha prestat atenció als tòpics, que al estar gravats en la ment de les persones poden configurar les seves respostes.

En segon terme s'ha descompost el text en unitats consultives per fer una ordenació temàtica amb les aportacions netes de cada entrevistat, analitzant els comentaris i interpretant les exposicions. S'han mirat de seguir les recomanacions que fa Iñíguez¹ per a fer una anàlisi crítica del discurs, tot identificant les diferents possibles lectures que es podien fer de les respostes. Finalment s'han articulat els relats per donar-hi forma i obtenir unes conclusions, que eren en definitiva l'objecte de les entrevistes.

També per la problemàtica del confinament no s'ha pogut trepitjar l'abocador ni veure la situació actual dels aqüífers, però les experiències d'anterior visites i la demostració palpable de fotografies han fet del sucedani una eina prou vàlida.

A més de llegir la bibliografia ressenyada, s'ha fet un buidat de les fonts primàries referides al conflicte: Actes dels Plens Municipals de Sallent, sentències judicials, acords Generalitat/ICL, notes de premsa de la Generalitat, buidat de la web de Prou Sal des de 1998, i del diari comarcal Regió 7 des de 2003.

3. CARACTERÍSTIQUES POBLACIONALS I D'EXPLOTACIÓ MINERA

Sallent és una població de 6.600 habitants situada a la comarca del Bages, a la vora del riu Llobregat, en la denominada conca minera salina de Catalunya. Fins al 1966 la població activa es distribuïa: 48% tèxtil, 27% mineria, 9% metal·lúrgia, 15% serveis i d'altres. Després de la crisi del tèxtil que es produí en aquell any la mineria representà més del 50%, tenint a partir d'aleshores una importància capital en l'evolució econòmica, no tan sols de Sallent, sinó de tota la comarca.

¹ IÑÍGUEZ, L. *L'anàlisi del discurs en les ciències socials*. P. 18: "Un discurso es un conjunto de prácticas lingüísticas que mantienen y promueven ciertas relaciones sociales. El análisis consiste en estudiar como estas prácticas actúan en el presente manteniendo y promoviendo estas relaciones: es sacar a la luz el poder del lenguaje como una práctica constituyente y regulativa".

En l'actualitat, al ser una població poc industrialitzada, el cens es va reduint i la comunitat ha quedat envellida. La piràmide d'edat així ho demostra, car els menors de 20 anys només són el 18%, i en canvi els majors de 60 anys s'enfilen fins el 26%². La força de treball potencial actual queda aproximadament en unes 2.700 persones, de les quals el 40% treballa directament o indirectament, parcialment o totalment, per a la indústria minera, és a dir unes 900 persones.

L'empresa minera ICL Ibèrica³ és l'explotadora de les mines de la conca, i en l'actualitat dona treball a 400 persones a Sallent i a 700 a Súria entre directes i subcontractades, i al voltant de 3.000 indirectes distribuïdes per tota la comarca. Els resultats de la companyia han passat per diferents etapes al llarg dels anys, però des de ja en fa més de 7 que en general són molt rendibles.

Es pot assegurar que la font de riquesa que les mines suposen per a Sallent i la comarca del Bages és molt alta, amb un valor econòmic distribuït anual superior als 250 milions. Els llocs de treball directes que generen estan remunerats per sobre de la mitjana de mercat, amb l'afegit que les jubilacions arriben abans dels 60 anys amb pensions molt dignes.

L'explotació minera de Sallent està a peu de la carretera C-16 en la vall que forma el Llobregat i molt a prop del riu. L'empresa arranca mineral a 600 metres de profunditat i el transporta fins a la fàbrica, on a través d'un procés de neteja amb aigua se separa la potassa de la resta. El clorur potàssic és el material que es comercialitza, i els residus sòlids s'aboquen al costat de la muntanya del Cogulló, fins arribar també a formar una muntanya encara més elevada. Les aigües contaminades amb sal procedents de la neteja van a parar a un col·lector, que al llarg d'un viatge de més de 70 quilòmetres les diposita en el mar.

L'extracció de mineral és de 2,3 milions de tones anuals i la proporció d'aprofitament és la de 20% de clorur potàssic i del 8% de clorur sòdic, és a dir, 630.000 Tm. aproximadament. La potassa és aprofitada per fabricar adobs per a l'agricultura i la sal és utilitzada en processos d'electròlisi. La resta, 1,7 milions de Tm. són residus que van directament a l'abocador. A banda, la mina extrau 500.000 Tm. de sal blanca que es comercialitza sense tractar, utilitzant-se per adobar pells i per escampar sobre les carreteres quan neva.

² A Catalunya els menors de 20 anys són el 20,61% i els majors de 60 anys el 21,65%.

³ ICL Ibèrica és l'empresa holding propietat de la multinacional israeliana Dead Sea Works. A les informacions dels mitjans de comunicació pot sortir aquest nom o al de la pròpiament explotadora Iberpotash.

4. L'ABOCADOR DE RESIDUS SALINS

Des de 1.932 a Sallent hi ha hagut explotació minera de potassa i, encara que amb tècniques més rudimentàries, el procés de neteja i destriament del mineral havia sigut pràcticament el mateix. Això vol dir que des del primer dia que hi ha memòria els abocadors de residus de Vilafruns i La Butxosa formaven part del paisatge, als quals els veïns de la població hi estaven acostumats, i no donaven importància al fet de veure diàriament muntanyes de sal des de les seves finestres⁴.

Però això que admetien com a natural els vilatans, afectava a la salinitat de l'aigua del riu Llobregat que arribava a límits insostenibles. No repercutia en els habitants de la població que recollien l'aigua de boca riu amunt, però sí que ho feia molt en les poblacions que hi havia a la conca més enllà de Manresa. Tant és així, que ja el 1933 la Generalitat republicana va promulgar la llei de salinitat, i el 1935 la Societat General d'Aigües prengué mesures sobre els abocaments incontrolats, construint 12 instal·lacions al llarg del Cardener i del Llobregat per anar controlant la salinitat de l'aigua.

Des d'un bon començament de les explotacions mineres l'Administració era coneixedora de la contaminació que produïen, i de quina manera afectava a la qualitat de l'aigua de boca. Les solucions que es van posar per reduir-la, des d'aleshores i encara ara, foren tractar-la no amb mesures preventives, sinó amb accions pal·liatives. És a dir, en lloc d'aturar la font contaminadora es crearen col·lectors i depuradores d'aigües avall⁵, donat que canviar el sistema productiu no era rendible pel seu elevat cost. Hi havia a la comarca condescendència per la riquesa que aportava l'explotació, tant és així que en alguna ocasió s'havia titllat a la conca com "Els camps de petroli del Bages".

Donat que l'abocador de La Butxosa ja no podia absorbir més residus, l'explotació minera va demanar i obtenir del Ministerio de Industria l'autorització de la nova escombrera del Cogulló, que es posà en funcionament l'any 1977 sense impermeabilitzar la base, i es va ratificar per l'Ajuntament de Sallent presidit per un alcalde del PSUC. La modernització amb noves tècniques extractives i de fabricació, així com no utilitzar una part dels residus per reomplir les galeries, va fer que el nou abocador creixés a un ritme deu vegades més ràpid del que havia sigut fins aleshores. La muntanya de residus salins augmentava tan de presa que al cap de poc temps era

⁴ Fins a la dècada de 1960 una part dels residus es dipositaven en galeries que ja no s'utilitzaven.

⁵ Hi ha construïdes estacions desalinitzadores a Abrera i Sant Joan Despí.

la muntanya més alta del municipi, contaminava camps, torrents i fonts, però només eren els pagesos afectats els que reclamaven indemnitzacions.

En aquells moments hi havia encara molt poca consciència ecològica i els vilatans, malgrat observar el deteriorament que es produïa en el medi-ambient, l'assumien resignadament. Van veure com es contaminaven els torrents i aqüífers i es salinitzaven les fonts Pitoi, Borinot i Gran, ja des del mateix moment de l'entrada en funcionament del nou abocador del Cogulló.

5. EVOLUCIÓ DEL TRACTAMENT DELS RESIDUS FINS A L'ARRIBADA DEL CONFLICTE

Malgrat haver només protestes individuals i molt puntuals, la pressió de la Generalitat sobre les extraccions mineres fa que el 1.989 entri en funcionament el col·lector de salmorres, que ja havia estat dissenyat el 1.935. Fins als darrers anys del segle XX les mines eren propietat de l'Estat, o bé d'empreses en les que hi tenia participació, tals com Explosivos Riotinto, i no van tenir pressa durant més de 50 anys en construir-lo. Aquest col·lector, que va a parar al mar, recull únicament els residus provocats per la fabricació de potassa, i una part de les salmorres que fa relliscar la pluja sobre la superfície de l'abocador. Una altra gran part d'aquestes salmorres, juntament amb la filtració subterrània als aqüífers continuen anant a parar directament o indirectament al Llobregat. És a dir, l'empresa posa algunes mesures per recollir les aigües ambientals, però no n'implanta cap per no contaminar les freàtiques.

Per aquestes qüestions el 1.997 la fiscalia del TSJC obra una investigació a directius de les mines per presumpte delictes ecològics per contaminació de les aigües. En l'any 1.998 ICL compra les mines, sent coneixedora que l'abocament no té llicència, però continua amb les mateixes pràctiques que els anteriors propietaris. Durant l'any 2001 s'inicia el procés de salinització dels pous d'aigua potable de la població, i el 2002 les llars sallentines detecten un augment considerable del gust salat en les aigües potables.

Fins arribar a l'any 2.004, en que comença el conflicte social a la població, hi ha tot un seguit d'escapaments a les basses de decantació, així com trencaments del col·lector amb els subsegüents augments de contaminació del riu. També hi ha una sol·licitud el 2.003 per part de la Fiscalia de Medi-Ambient del TSJC, per clausurar cautelament la continuïtat d'abocar residus a l'escombrera del Cogulló, que l'empresa explotadora ignora, sense que això tingui cap tipus de repercussió sancionadora.

6. EL CONFLICTE. CRONOLOGIA DELS ESDEVENIMENTS.

Malgrat que en la dècada de 1980 ja hi havia tremolors en el barri de l'Estació proper a la mina, l'Ajuntament continuava donant llicències d'obra per construir-hi. Però els símptomes de subsidència s'agreujaren esquerdant habitatges al llarg de la primera dècada del segle XXI. Els veïns del barri iniciaren un seguit de protestes en dues direccions: contra l'empresa minera i l'Administració. Feien responsable de la situació a la primera, car eren les galeries obertes en el subsol les causants dels moviments i ensorraments, i reclamaven tant a l'Administració Pública com a l'empresa mesures de contenció, indemnitzacions i permutes sense cost dels habitatges a una zona segura.

Les accions de descontentament dels afectats foren nombroses: manifestacions, talls de carretera, protestes davant la Generalitat i demandes judicials. Aquest conflicte s'apaivagà quan s'arribà a l'acord de traslladar als veïns més afectats, provisionalment a habitatges dins de la població, i posteriorment a indemnitzar-los econòmicament perquè poguessin adquirir una nova residència de característiques similars a la que posseïen.

Paral·lelament, el 2003 l'Ajuntament de Sallent posa al·legacions al programa Emerika de restauració i ampliació del runam presentat per ICL per ser concretes i insuficients. La Generalitat ordena a l'empresa que elabori un nou programa per salvar les objeccions. Tolerat per la Conselleria de Medi Ambient, la reconfiguració del programa, quin objectiu és l'ampliació i no pas la restauració, s'endarrereix, i finalment queda en un calaix malgrat les reclamacions de l'Ajuntament. Davant els entrebancs municipals l'empresa comunica als seus treballadors que si no obtenen el permís tancarà la mina, i això desencadena les protestes dels miners, amb manifestacions i pressions a l'Administració per tal de mantenir els llocs de treball.

Primeres protestes per l'abocador. La revolta en contra de les conseqüències que reportava l'activitat minera va fer pujar al carro a grups activistes ecològics. S'escarrassaven per denunciar les males pràctiques mineres que suposaven la contaminació de les aigües i els camps. Tal és el cas de la plataforma Montsalat⁶, que ja en el 2005 havia presentat una denúncia davant la Comissió Europea per l'impacte ambiental de la mineria de potassa a la comarca del Bages, i de l'activa AAVV La Rampinya, que era la comunitat més propera a l'abocador.

Augment de la conflictivitat. Amb aquestes bases, a finals de 2007 el conflicte va entrar en un període de més virulència, adherint-s'hi un major nombre de persones. En aquell temps

⁶Aquesta plataforma d'àmbit comarcal ja estava activa des de 1997 per posar de manifest les conseqüències ambientals de la mineria en les conques del Llobregat i Cardener.

l'empresa minera va sol·licitar, una vegada més, engrandir l'abocador i traslladar les línies d'alta tensió que travessaven els terrenys objecte de l'ampliació. Aquesta va ser la guspira que va fer que una part de la població es posés en contra de l'empresa minera i de la prepotència que demostraven en les seves actuacions. És en aquest moment i situació quan neix la plataforma local Prou Sal.

Reaccions a la llicència ambiental. Malgrat la continuïtat de l'activitat contaminant, el 2008 la Generalitat⁷ facilita l'autorització ambiental, amb la promesa empresarial de solucions a mig termini i una fiança de 1,1 milions d'euros. Això fa que encara es distanciïn més⁸ les posicions dels dos partits polítics majoritaris locals: CiU creu que les promeses d'ICL són una garantia suficient per autoritzar l'ampliació i ERC qüestiona aquestes intencions. Al mateix temps, els que són contraris a l'estatus quo realitzen accions per trencar-lo: Montsalat presenta una reclamació davant el Síndic de Greuges, i els moviments ecologistes locals fan un seguit d'accions reivindicatives populars al carrer per tal de pressionar als polítics, tals com desplegar pancartes gegants en el runam, manifestacions públiques i aparició de 80 rètols a diferents balcons de la població. És en aquest temps que ICL denuncia un sabotatge en les seves instal·lacions.

Primeres demandes judicials. És també al 2008 quan es fan unes jornades medio-ambientals per debatre i mirar de conjuminar els beneficis de l'explotació amb els perjudicis ambientals. Davant la postura de donar llargues per part de l'empresa a l'eliminació esgraonada de l'abocador, l'AAVV La Rampinya denuncia judicialment a ICL i a la Generalitat per danys medio-ambientals, després que l'Ajuntament hagués desestimat la seva petició. També ho fa a nivell particular l'advocat local Sebastià Estradé⁹. Al seu càrrec l'Agència Catalana de l'Aigua desdobla el tram d'Abrera al mar del col·lector de salmorres.

Aprovació municipal d'ampliació del runam. Durant el 2009 segueixen les manifestacions de protesta, sent l'acte més destacat per part dels activistes la paralització del mecanisme de la cinta transportadora que porta els residus envers l'abocador, col·lapsant d'aquesta manera la producció fabril durant algunes hores. Sallent comença a bullir entre els partidaris i detractors de l'ampliació, quan en el Ple Municipal del mes d'octubre el partit de govern de CiU juntament amb el PSC, i en contra del posicionament d'ERC en l'oposició, tiren endavant el pla urbanístic

⁷ En aquells moments en mans del tripartit. És el conseller Baltasar (IU) qui signa l'autorització.

⁸ Ja en el mandat d'ERC (2003-2007) hi havia hagut una lluita entre els dos partits que s'apartava de la típicament política, acostant-se a un pol o altre d'opinió en una batalla en el que tot s'hi valia.

⁹ Sebastià Estradé era un jubilat veí de Sallent, doctor en Dret i professor de física nuclear a l'Escola d'Enginyers de Barcelona.

que permetrà doblar el runam. L'aprovació d'un nou POUM municipal, que adapta la qualificació urbanística a l'ocupació real de l'escombrera del Cogulló, es converteix en un fet el 2010.

Presentació del Pla Phoenix. Coincidint amb el desallotjament final del barri de l'Estació, i en un ambient enrarit, el 2011 ICL anuncia el Pla Phoenix¹⁰ per posar bàlsam a les protestes. Aquest pla preveu el trasllat a Súria de tota l'extracció, el tancament a mig termini de les instal·lacions mineres de Sallent, així com la voluntat, sense fixar data, de l'eliminació dels residus de l'abocador per convertir-los en productes comercialitzables, però fins que això arribi preveu que el runam augmentarà el 30%. És també en aquest any quan el TSJC emet la sentència que considera com a no creïble el programa de restauració de l'escombrera del Cogulló, que havia estat aprovat pel Departament de Medi Ambient.

Sentència obligant l'eliminació de l'abocador. En el 2012, i a instàncies de la denúncia del particular Sebastià Estradé, el TSJC condemna a ICL, l'Ajuntament i la Generalitat a establir un programa per eliminar progressivament el runam del Cogulló, malgrat disposar d'una autorització ambiental per realitzar aquestes activitats. Però això no priva que l'empresa continuï abocant diàriament 9.000 Tm de nous residus. Sembla un contrasentit instar a l'eliminació del abocador mentre se'n permet el seu creixement, però això és realment el que passà fins que el Tribunal Suprem dictaminés el recurs presentat per l'empresa.

Mentre tant, probablement per rutina o cansament, les protestes al carrer s'han espaiat, però això no és obstacle perquè les dues plataformes ecologistes convoquin una assemblea que té una elevada participació, en la que demanen la ràpida eliminació de l'abocador i la implicació del moviment veïnal del Barcelonès (sense èxit), que és en definitiva qui a través del cànon de l'aigua suporta els costos de la salubritat, i que en aquestes dates es veu incrementada.

Sentència declarant il·legal l'abocador. Al 2013 l'Ajuntament de Sallent no admet a tràmit el Pla Especial per dotar de més terreny a l'abocador, donades les inconcrecions en la restauració. Davant la denúncia de l'AAVV La Rampinya, hi ha una nova sentència del TSJC que anul·la del POUM¹¹ de Sallent la zona de dipòsits salins per l'absència de límits i mesures del control ambiental, i ordena l'estabilització sense demora del runam i la seva reducció a la màxima brevetat. Una sentència posterior del mateix tribunal anul·la l'autorització ambiental atorgada pel Departament de Medi Ambient de la Generalitat, declarant d'aquesta manera el runam il·legal.

¹⁰ La primera versió del Pla Phoenix serà modificada en moltes ocasions, tenint en compte la situació del conflicte i les pressions de l'Administració o de les sentències judicials.

¹¹ Pla Director Urbanístic Metropolità

Davant dels revessos judicials i d'augment de despeses per contenir la salinitat de les aigües, tals com la construcció d'una rasa perimetral que rodeja l'abocador de La Butjosa, l'empresa fa córrer el rumor novament que no li quedarà més remei que tancar si no pot mantenir el sistema d'explotació que realitzava fins aleshores. Els treballadors se senten amenaçats i constitueixen la PSSMAICC¹². Tot sentint-se consternats per la sentència del TSJC es manifesten a Manresa un miler de persones per defensar els seus llocs de treball, i conscienciar a la població del greu problema que suposaria per la comarca el tancament de la mina.

Sentència prohibint continuar abocant. És al 2014 quan la Generalitat aprova la primera fase del Pla Phoenix, tot augmentant la fiança fins a 6,9 milions d'euros¹³. Aquest pla estableix que la producció passarà de 2 milions de Tm anuals a 3 milions. Tot això sense variar el tractament dels residus, però que en lloc d'abocar-los a Sallent es transportaran fins a Súria amb camions de gran tonatge amb un trànsit de 46 camions/hora. És a dir, un augment del 50% dels residus, però que per salvar la sentència judicial s'abocaran en un lloc diferent. Al cap d'un mes d'aquesta aprovació hi ha una nova sentència del TSJC, a demanda de l'AAVV La Rampinya, revocant una resolució de l'Ajuntament de Sallent del 2008 i ordenant la suspensió immediata de l'abocador, la prohibició de continuar-hi llençant residus i la restauració del medi físic. L'Ajuntament haurà d'informar mensualment de tot plegat en el jutge. ICL, l'Ajuntament i la Generalitat recorren la sentència per ajornar les mesures del tribunal.

Els veïns d'aquesta associació podien haver demanat l'execució cautelar de la sentència, però estaven sotmesos a una forta pressió per part de l'entorn institucional i social, per la possible pèrdua dels llocs de treball. Tant és així que els habitatges d'alguns membres de l'Associació reberen pintades a les façanes per part dels més radicals, i inclús se l'hi interposà en el president una demanda que va ser arxivada pel jutge.

El Tribunal Suprem ratifica l'anterior sentència que conclou que el programa de restauració aprovat per la Generalitat no és efectiu ni s'ajusta a la llei. ICL acata la sentència però es queixa de la inseguretat jurídica que suposa que els acords de l'Administració es puguin variar a través dels tribunals. Manifesta que l'actual situació està provocada per maniobres d'una competència malintencionada, que utilitza als grups ecologistes per ensorrar-los a ells¹⁴, i això posa en perill

¹² Plataforma Social de Suport a la Minería i a l'Activitat Industrial a la Catalunya Central.

¹³ Aquesta garantia és la que s'utilitzaria en el cas que l'empresa incomplís els compromisos ambientals de restauració dels runams.

¹⁴ Aquesta acusació també la farà pública en el diari Regió 7 l'ex-conseller de la Generalitat (ERC) i veí de Manresa Josep Huguet el 27-11-2016 quan diu: "Conec casos de grups ecologistes o de defensa del medi ambient que actuen a base de subvencions disparant contra aquell que interessa al qui paga la subvenció. He conegut de prop, per exemple, el cas de la batalla de la sal, on d'una banda les salineres marines i les

la continuïtat del pla Phoenix. L'empresa haurà de presentar un nou pla de restauració, però mentre tant no para d'abocar més residus al runam amb la falta explícita d'autorització.

Inflexió en el procedir del poder polític. A partir d'aleshores l'actitud de les administracions comença a variar, passant de tenir una actitud molt propera a les posicions de l'empresa a una altra de distanciament. Així, la Comissió d'Urbanisme de la Generalitat anul·la l'ampliació, fixa l'alçada màxima del dipòsit del Cogulló i n'estableix el tancament pel Juny de 2017. Per altra banda l'Ajuntament rebutja l'aportació econòmica que ICL fa a la Festa Major de Sallent. Les plataformes es mostren en desacord amb l'ordenança de la Generalitat, ja que hi veuen un vestit a mida de les necessitats immediates de l'empresa que continuarà abocant durant 2 anys més.

A finals d'any 2014 hi ha una sentència condemnatòria contra ICL i tres directius per delictes ambiental, imposant-els-hi multes i 2 anys de presó a cada un d'ells. Apareix la notícia que l'Administració Pública ha hagut d'invertir 198 milions d'euros en col·lectors, filtres i millores de sistemes de potabilització a les plantes d'Abrera i Sant Joan Despí, per a defensar el sistema d'abastiment d'aigua a l'àrea de Barcelona.

Conveni empresa/Administració. A finals de 2015 la Generalitat i ICL signen un conveni per garantir el futur de la mineria del Bages i posar fi als passius ambientals històrics. Entre altres acords en destaquen els següents: manteniment dels compromisos d'inversió i ocupació; restauració de l'abocador del Cogulló, fixant el 2065 com a data límit, pel qual es necessitaran 3 milions de metres cúbics d'aigua anuals i la millora del col·lector de salmorres, per poder d'aquesta manera fer l'abocament al mar; tancament progressiu i compassat de l'activitat minera a Sallent. És a dir, continuar abocant residus fins el juny de 2017, eliminació del runam a llarg termini i cessament de l'activitat laboral a curt. Sembla una evidència que les decisions que fixen les sentències no són taxatius quan es tracta d'establir de quina manera se n'ha de fer efectiu el compliment i deixen, per tant, oberta la porta a l'ambigüitat, de la qual en fa us l'empresa.

El 2016 la Generalitat aprova el Pla Director Urbanístic (PDU) de l'activitat minera al Bages, que condiciona el futur de l'extracció de potassa a l'existència d'aigua suficient per restaurar els runams salins. Parteix de la base que l'activitat minera és d'interès públic i estratègic pels llocs de feina que crea a la comarca. "És l'activitat econòmica més potent de la comarca i una de les més rellevants del país, i sostenible tant des del punt de vista ambiental com social i

salineres minaires d'Alemanya han finançat sengles estudis o recerques sobre la salinització territorial que podria provocar la mina de potassa de la Catalunya Central".

econòmic.”¹⁵ El PDU estableix la prioritat de restauració del runam, sense establir dates ni terminis per fer-ho, però això sí, anomena una comissió que faci el seguiment ambiental.

Repunt de la tensió al carrer. A mesura que s’aproxima la data de finalització d’abocament de runams (Juny 2017) creix el nerviosisme en els treballadors, i tres mesos abans la CGT de Catalunya fa un escrit denunciant l’endarreriment del Pla Phoenix, amb el silenci còmplice dels governs de diferent color que no han pressionat com calia a la multinacional perquè complís amb les seves responsabilitats. La passivitat de l’empresa per solucionar el problema dels residus, significa que el futur laboral de 1000 llocs de treball directes i fins a 4000 d’indirectes estigui penjant d’un fil.

El mes de maig d’aquell any una vintena d’entitats integrades en l’associació Prominèria i Fòrum de la Catalunya Central (PFCC) organitzen a Manresa un acte en el que hi assisteixen 2000 persones. En aquest acte es dona suport a ICL tot demanant que es permeti allargar el termini límit per continuar abocant runam al Cogulló. Al cap de pocs dies els treballadors de la mina de Sallent realitzen una vaga de 24 hores per traslladar el seu neguit a l’Ajuntament i a la Delegació del Govern de la Catalunya Central. Aquesta situació, i la impossibilitat material de complir la resolució que diu tenir l’empresa, fa que el jutge doni una moratòria d’un any, prorrogable a dos, per a la finalització dels abocaments, és a dir, fins el 30 de juny del 2019.

Sentència de la Comissió Europea. Aquesta resolució d’allargar el problema desencisa als activistes ecològics que escenifiquen un funeral com a acte de protesta. Per contra el Comitè d’Empresa agraeix a tots els estaments de l’Administració el seu suport en el procés per aconseguir la moratòria, que ha de permetre salvar els llocs de treball i una transició ordenada. En referència a les acusacions de “xantatge” que els hi hagués pogut fer ICL, el seu representant sindical manifesta: “Nosaltres només hem estat utilitzats per les nostres famílies. Nosaltres també som empresa. Vivim de la mina.”¹⁶

A finals d’aquell any 2017 la Comissió Europea, que ja feia anys que estava estudiant una denúncia feta per Montsalat, sentència que l’Administració Pública ha prestat ajudes indegudes a ICL, per assumir despeses que li pertocaven a l’empresa en l’eliminació de la salinitat fluvial. Es tracta de competència deslleial envers altres explotacions europees similars, i per aquest motiu reclama a l’estat espanyol que recuperi d’ICL 5,8 milions d’euros.

¹⁵ Nota de premsa de la Generalitat del 26 d’octubre de 2016.

¹⁶ Entrevista a Fernando Rivera del Comitè d’Empresa a Regió 7 el 6 de juliol de 2017.

En el 2018, també la Comissió Europea, adverteix a l'Estat que s'està infringint la directiva europea, i requereix que s'han de prendre mesures per eliminar els residus de la indústria extractiva minera i millorar la qualitat de l'aigua de la conca del riu Llobregat. Al cap de poc ICL posa en marxa una planta de purificació de sal, amb una capacitat de processar 450.000 Tm a l'any, per tal de reduir les noves aportacions de residus al Cogulló¹⁷.

És al juliol d'aquell any quan la Generalitat aprova el Pla Director Urbanístic de l'Activitat Minera del Bages, que es divideix en dues fases: Una primera que regula i limita la capacitat màxima que pot tenir l'abocador; i una segona en la que es contempla el trasllat de l'activitat transformadora de Sallent a Súria, així com la finalització d'abocaments i la restauració de l'indret en un termini de 50 anys, però sense fixar d'una forma clara el sistema d'eliminació¹⁸.

Cessament de l'abocament de runam. Després de gairebé cinc dècades de creixement continuat, el controvertit runam del Cogulló cessa l'activitat el 30 de juny de 2019. Aquesta muntanya artificial d'una superfície de 48 hectàrees i d'una altura de 235 ms. (similar a Montjuic), que conté 44 milions de Tm de residus salins, deixa de rebre nou runam, l'eliminació del qual no es començarà a posar en marxa abans del 2025, sense tenir encara clar el mètode. Mentre tant l'empresa continua l'extracció a Sallent, i porta a tractar el mineral a Súria amb una cadena continuada de camions de gran tonatge, allà és transformat i fa créixer més acceleradament l'abocador d'aquella localitat, motiu pel que ha d'ampliar el seu espai.

Mètodes per l'eliminació de la muntanya de sal. Sembla que el sistema escollit per poder posar en marxa l'eliminació el 2025 del runam sigui prioritàriament el de la dilució amb aigua i l'abocament al mar. Però per això fa falta el desdoblament del col·lector des d'Abrera fins a Sallent. El pressupost inicial d'aquest projecte gira al voltant dels 100 milions d'euros, a pagar entre la Generalitat i l'Agència Catalana de l'Aigua. Hores d'ara s'està en fase d'expropiació de terrenys i de definició dels mecanismes per finançar l'execució de les obres, ja que la Generalitat té dificultats econòmiques al estar el pressupost congelat. Per altra banda Prou Sal mostra la seva preocupació amb aquesta solució, donat que la quantitat d'aigua que es precisarà farà baixar notablement el cabdal del riu Llobregat.

S'ha creat una Comissió Bilateral empresa/Administració formada per biòlegs i geòlegs, a la que també hi han estat convidades les plataformes reivindicatives. Han de fixar quin és el millor sistema d'eliminació i en quin termini s'ha de fer, que en qualsevol cas no serà inferior als 50

¹⁷ En lloc d'abocar 1,7 milions de tones se n'hi seguiran llançant 1,2 milions.

¹⁸ Fa referència en que es podrien buidar les escombreres en base a la venda de sal i també transportant-les en forma de salmorres a través d'un nou col·lector fins el mar.

anys. Però la principal qüestió a resoldre, és qui ha de pagar el cost de l'operació? Aquests sistemes es triarien entre els que es descriuen a continuació, o bé serien la combinació de més d'un d'ells:

- 1) Transportar el mineral amb ferrocarril fins el mar. El cost ambiental seria mínim però l'econòmic molt elevat.
- 2) Transportar el runam amb camions fins al mar. Suposaria moltes emissions ambientals i elevat cost.
- 3) Dissolució i transport fins el mar pel col·lector de salmorres. Operació lenta i d'alt cost econòmic.
- 4) Bombejar aigua del mar fins a la mina per diluir els residus i abocar-los al mar a través del col·lector. Aquesta fórmula reduiria el temps de la restauració, però suposaria un cost molt elevat.
- 5) Tractar els residus transformant-los en sal per comercialitzar-los. Cost econòmic baix i medi ambiental nul, però amb l'inconvenient de que el termini per eliminar l'abocador estaria al voltant de 100 anys.
- 6) *Back filling*, que consisteix a reintroduir el material a la mina. Sembla descartada pel perill que suposa i el cost més elevat de totes les solucions, tot i que es podrien fer reintroduccions parcials.
- 7) Impermeabilitzar i cobrir el runam, dissimulant-lo amb vegetació sobreposada. Inseguretat per les possibles filtracions. Avantatge econòmica.

7. POSICIONAMENT DELS AGENTS AFECTATS

Tot i ser conscients que al llarg del conflicte els posicionament dels diferents agents implicats ha anat variant lleugerament, aquesta variació no ha estat suficient com per alterar notablement la radiografia que es fa a continuació.

7.1. PLATAFORMES ECOLÒGIQUES

Les tres plataformes ecològiques que han plantat cara a la situació i han lluitat perquè es reverteixi la contaminació d'aqüífers i camps tenen un objectiu molt similar. Aquest objectiu passa per continuar l'explotació minera, tot mantenint els llocs de treball, però posant les mesures per aturar el delictes ecològic que s'està cometent, el qual ha estat ratificat per les diferents sentències judicials. Però cada plataforma fa independentment les accions per arribar

en aquest objectiu, i tal vegada sense massa acord mutu, tal com s'observa en els seus manifestos i formes d'actuar.

7.1.1. MONTSALAT

Aquesta organització d'àmbit comarcal creada el 1997, lluita per aconseguir l'eliminació de la contaminació salina a les conques del Llobregat i del Cardener. És a dir, no li preocupa només l'abocador de Sallent i la seva repercussió, sinó també el que encara creix a Súria i els que estan en fase de restauració de Vilafruns i La Butjosa. La seva manera d'actuar per aconseguir l'objectiu és la conscienciació de la ciutadania del perill que suposa l'extracció minera en les condicions actuals. S'adrecen a la societat amb la realització d'estudis ecològics de salinització, la realització de documentals que són reproduïts en televisions¹⁹ i altres fòrums, i amb escrits en periòdics i revistes. La plataforma té una clara predisposició al diàleg, i així ho manifesta quan organitza diferents jornades ecològiques, en les que presenta propostes per tal de canviar la situació, que trasllada a l'empresa i als representants polítics. Però al mateix temps, davant una situació de llarga agonia, no els tremola el pols a l'hora d'alertar a la fiscalia de medi ambient, al Síndic de Greuges i als mossos d'esquadra dels diferents vessaments i filtracions salines.

En aquests moments segueixen amb la mateixa activitat de sempre, ja que encara que s'ha guanyat la batalla d'augmentar el runam de Sallent, el conflicte continua viu, car el de Súria ara creix desmesuradament ràpid sense que s'albiri cap aturador.

7.1.2. AAVV LA RAMPINYA

Aquesta activa associació de veïns és la que té els seus habitatges més a prop de l'abocador del Cogulló (500 ms fins a la base). Inicia la seva lluita d'una forma decidida el 2005, malgrat ja havien fet tímides protestes molt abans, quan la no permeabilització del runam va salinitzar la riera Soldevila i la font Pitoi, a tocar de les seves cases.

Com la resta de plataformes, estan d'acord amb l'explotació minera però sempre que es treballi en les condicions ecològiques reglamentàries. Per aconseguir els seus objectius fan palsees les queixes inicialment a l'Ajuntament, però davant les llargues expectatives i inconcrecions decideixen tirar pel dret i presenten una denúncia per delictes ecològics contra l'empresa, la Generalitat i l'Ajuntament. Més tard en presentaran una altra per aturar els abocaments i

¹⁹ Tindran protagonisme en la filmació dels documentals "La sal de la mort" i "El rio de agua salada".

eliminar el runam. Ambdues denúncies se sentenciaran al seu favor, així com els posteriors recursos davant el Tribunal Suprem.

La seva manera de lluitar és judicialment, i tot i que participaran en les manifestacions d'altres plataformes, ho faran com a convidats i no tant com a organitzadors. No cercaran en cap moment el diàleg amb l'empresa ni l'aportació de solucions, ja que no se senten capacitats tècnicament per fer-ho. La seva manera d'actuar va provocar represàlies per part dels membres més radicals a favor de mantenir l'estatus quo.

Amb les sentències favorables i una vegada aturat l'abocament de nous residus l'activitat de lluita de l'AAVV ha quedat soterrada, dedicant-se a activitats més habituals en aquest tipus d'organitzacions, tals com resoldre petits conflictes o l'organització d'activitats lúdiques. En paraules del seu president. "Ara a Súria ja s'ho faran".

7.1.3. PROU SAL

El naixement d'aquesta plataforma és el 2007, quan el sentiment d'una part de la població està madur en contra de la prepotència de l'empresa minera, per no haver-se responsabilitzat de la salinització de les aigües ni de l'enfonsament dels habitatges del barri de l'Estació. La majoria dels seus membres provenen de la lluita pacífica contra les injustícies socials en qualsevol àmbit. No són molt nombrosos però sí que seran molt actius (almenys en els primers temps), denunciant no tan sols la contaminació minera i la utilització inadequada de l'aigua del riu, sinó també la passivitat que ha tingut la societat salentina davant el xantatge emocional de la pèrdua de llocs de treball. Volen involucrar a les poblacions que, més avall de Manresa, utilitzen l'aigua del Llobregat i paguen perquè sigui dessalinitzada.

La seva estratègia fuig de la política de pactes de curta volada, i també d'interposar denúncies judicials²⁰. En canvi es basa en crear un estat d'opinió fent molt de soroll a nivell de carrer, i així pressionar al poder polític perquè aquest arbitri l'aturament dels abocaments i posterior eliminació del runam. Això ho porten a terme amb manifestacions, recollida de firmes, talls de carretera, pancartes als balcons i a la pròpia muntanya de sal²¹, performances en diferents punts i activitats per tal de cridar l'atenció als mitjans de comunicació, etc.

Són més radicals que d'altres plataformes i arriba un moment que ja no volen ni negociar, car se n'adonen de la política d'allargament de les solucions que fan tant l'empresa com les

²⁰ No tenien poder econòmic per posar una demanda i pagar als advocats.

²¹ Quedava disminuïda al costat del desmesurat volum de la muntanya salada.

administracions. Són rebecs a tot el que representa el poder polític, ja que el consideren al servei de les multinacionals.

En l'actualitat la plataforma ha quedat força desmobilitzada, tant per esgotament com per la desmoralització dels resultats obtinguts. Els pocs membres que hi resten actius s'han afegit a la Taula del Llobregat formada per un seguit d'entitats ecologistes²².

7.1.4. SEBASTIÀ ESTRADÉ

Un capítol especial mereix aquest advocat, ja traspassat, que va ser el que inicialment es va oposar al procediment de generació de runam que feia l'empresa. Ell va ser el primer, costejant de la seva butxaca les despeses, en demandar a ICL davant el TSJC que li donà la raó el 2008, així com també fer-ho davant la Comissió Europea per connivència entre l'empresa i l'Administració. En paraules seves: "El Gobierno catalán tenía la sartén por el mango y no hizo nada. ¿Qué tipo de gobierno tenemos?"²³

El respecte i admiració de la població local envers la figura d'aquest nonagenari jubilat, van fer-lo exemple de la lluita del feble contra el poder econòmic i polític establert. Les seves columnes d'opinió en diferents diaris i revistes, així com l'aparició en reportatges de divulgació ecològica fins pocs dies abans de la seva mort, van ser motiu de fascinació i orgull per molts dels seus convilatans.

7.2. EMPRESA ICL

ICL, com la majoria de les empreses, posen per damunt la maximització del benefici a d'altres aspectes com poden ser els socials o els ecològics. És ben cert que quan van adquirir l'explotació el mal ja estava fet, car existia l'abocador i no s'havia impermeabilitzat, però pel cost que suposava no van prendre cap mesura que posés fi a la situació. Es van limitar a col·locar petits pedaços tals com la construcció de rases perimetrals, millora de la conducció de vessaments al col·lector, etc.²⁴

²² Formada per: Plataforma Prou Sal, Taula de l'aigua de Terrassa, Anda d'Abrera, Adelfa, Unió de Pagesos del Bages, Aigua és vida Anoia, Martorell viu, Creaf, Cram i Depana.

²³ Declaracions a El País de 16 de juny de 2013.

²⁴ En reiterades ocasions el Director General li havia dit a l'alcalde: "Aquest és el preu que ha de pagar Sallent per tenir una explotació minera".

En d'altres explotacions aquesta multinacional tracta de forma molt diferent els residus que genera: a Israel (explotació a cel obert) els enterra, i a Anglaterra dissol els residus i els aboca al mar. A la conca del Bages, amb la permissivitat administrativa, utilitza el sistema més econòmic, és a dir, fer créixer muntanyes de sal.

Aquest estalvi econòmic respecte a d'altres explotacions també es manifesta en el pagament de royalties per la concessió de drets d'explotació, que són utilitzats per les diferents administracions per la conservació ecològica. El pagament anual d'aquest cànon en euros el 2015 és a: Israel 86,6 milions, Regne Unit 3,8 milions, Catalunya 0,7 milions²⁵.

Tot i que la política de l'empresa en els darrers anys ha millorat respecte a la seva responsabilitat ecològica fent notables inversions, és evident que no vol perdre els avantatges econòmics que els hi ha suposat fins ara la laxitud de l'Administració. Per aconseguir-ho utilitza totes les eines al seu abast²⁶, i la més important és l'amenaça en els treballadors propis i en els dels proveïdors del tancament de la mina, amb la consegüent pèrdua dels llocs de treball. Això durant el conflicte ho fan en diferents ocasions, especialment quan es veuen pressionats per decisions administratives o judicials que els hi fan augmentar les despeses.

La gormanderia que suposa el projecte Phoenix²⁷ amb una inversió aproximada de 500 milions d'euros, ha suposat l'obertura de moltes portes i el doblegament de voluntats. Per altra banda, a l'haver de reciclar, ha entrat en el mercat de la sal, cosa que li ha creat enemics comercials entre els competidors.

7.3. COMITÈ D'EMPRESA

L'objectiu prioritari, per no dir únic, era mantenir els llocs de treball evitant el tancament de l'explotació minera de Sallent. Aquest objectiu conflueix al peu de la lletra amb les intencions de l'empresa, i per tant anaren de la mà en les accions que varen realitzar i la política de comunicació que establiren. L'empresa els utilitzà, però ells n'eren conscients i hi estaven d'acord. El dany ecològic que s'estava cometent el tenien en compte, però sempre restava en segon terme.

²⁵ El pagament a Israel depèn de les quantitats de mineral extretes i podria no ser comparatiu, però al Regne Unit explota una mina menys productiva que les del Bages.

²⁶ Sense haver estat demostrat va enviar a un veí de Badalona a viure al barri de La Rampinya de Sallent, i associant-se a l'organització poder vetar els acords de l'assemblea. El possible talp va posar una denúncia contra el president de l'associació i va generar molt d'enrenou.

²⁷ El projecte està tant destinat a reduir l'impacte en el medi ambient, com a augmentar la producció i l'eficiència econòmica.

Durant tot el conflicte el Comitè tingué un cert protagonisme, però aquest s'accentuà arrel de la sentència judicial que prohibia continuar abocant residus, i l'amenaça empresarial de tancar l'explotació. A partir d'aleshores buscaren una estratègia per esquivar o eludir la sentència que consistí en conscienciar a la comarca del perjudici que suposaria clausurar la mina. Es dedicaren amb totes les seves forces a fer un seguit d'activitats tals com: desacreditar informacions dels ecologistes, recollides de firmes, creació de la plataforma "Prominèria", talls de carretera amb marxes lentes, reclamacions a les més altes instàncies polítiques²⁸, etc.

La seva activitat de primera línia cessà quan al 2017 celebraren com un èxit guanyar la pròrroga per continuar abocant durant dos anys més, i l'empresa presentà una versió del pla Phoenix en el que es comprometia a mantenir durant un llarg període els llocs de treball, encara que fos traslladant el personal a Súria.

7.4. AJUNTAMENT DE SALLENT

Es poden distingir dos posicionaments diferents a l'Ajuntament de Sallent, segons sigui el partit polític que ostenti l'alcaldia. De 2003 a 2007 ERC i de 2007 a 2019 CiU.

Durant del mandat d'ERC prevaldrà la voluntat, fins i tot una certa obstinació, de que se solucioni la contaminació dels aqüífers, fent molt poc cabal a les pressions d'ICL de tancament de l'explotació. Una de les causes que ERC perdés les eleccions locals del 2007, va ser que la població va tenir la sensació que defensava més l'ecologia que els llocs de treball. Aquesta forma d'enfocar la situació contrastava amb la que tenia el govern de la Generalitat del seu mateix color polític²⁹.

En el mandat de CiU, amb agres disputes per aquest motiu amb l'oposició, es van acostar més els criteris municipals als que tenia ICL. De cap manera vol dir que l'alcaldia estigués a les ordres de l'empresa, sinó que mirava de buscar solucions d'equilibri. Defensava prioritàriament els llocs de treball, però amb el manteniment estricte de la normativa vigent. Cal dir, però, que aquesta normativa estava inspirada per la Generalitat, que mirava d'arraconar o sortejar les diferents sentències judicials fins que no fossin definitives.

²⁸ En paraules del seu representant: "Els hi vam deixar molt clar que nosaltres faríem el que calgués per intentar salvar la situació, *amb ells o sense ells.*"

²⁹ En paraules al diari Regió 7 del 10-5-2008: "Mirella Cortés ex-alcaldia de Sallent acusa la Generalitat de donar màniga ampla a l'empresa i considera que *ara se li han acabat els problemes perquè ho tindrà tot resolt, l'administració li ha donat via lliure.*"

Des de 2019 torna a tenir l'alcaldia ERC, però donat que ja s'han deixat d'abocar residus a Sallent, el conflicte si no mort està molt apaivagat.

7.5. GENERALITAT DE CATALUNYA

La Direcció General de Mines va estar en mans de l'estat espanyol fins al 1981, en que es traspassà a la Generalitat de Catalunya. En aquesta data es cediren les competències, però els recursos i l'autoritat real no arribà fins a la darrera dècada del segle. Així, doncs, la Generalitat ja va heretar el problema dels runams salins del Bages i les autoritzacions donades per l'Estat per continuar-hi abocant.

Durant el període d'anàlisi del conflicte els governs de la Generalitat van variar el color polític de la seva composició. Així tenim que de 2003 a 2010 va estar format per una triple coalició entre PSC, ERC i ICV³⁰; de 2010 a 2016 per l'homogeneïtat de CDC i UDC; i en la darrera etapa de 2016 a 2020 per l'aliança entre JxCAT i ERC.

En qualsevol cas no es pot dir que el seu posicionament variés gaire fos quina fos la seva composició, i per tant és indiferent a l'hora d'analitzar el conflicte. Tots els governs van posar els aspectes econòmics i laborals a curt termini per davant dels ecològics. Intentaven arribar a acords però l'important era potenciar, o almenys mantenir, l'economia de la Catalunya Central, ja prou depauperada per la crisi industrial. Ho feien tant per un aspecte de responsabilitat política, com també per mantenir una font important de vots. En general l'estratègia va ser posar el problema al fons del calaix, amb el lema *qui dia passa any empeny*, fins que no els quedà més remei que complir les sentències judicials³¹.

7.6. MITJANS DE COMUNICACIÓ

Els diaris nacionals i regionals han espaiat les notícies sobre el conflicte, i ho han fet majoritàriament quan s'han dictat sentències judicials, o bé per destacar la figura peculiar de Sebastià Estradé. En general el tractament de les notícies ha estat asèptic buscant més l'anècdota i la superficialitat que no pas arribant al fons del problema.

³⁰ Va ser el conseller Baltasar (ICV) qui més va pressionar a l'Ajuntament (ERC) perquè no s'oposés a l'ampliació de l'abocador. Ambdós partits formaven part del tripartit que governava la Generalitat.

³¹ En el debat d'investidura de finals de 2015 la CUP va situar com exemple incompatible per no formar coalició la forma en que els partits de govern estaven tractant el conflicte del Bages.

En canvi el conflicte pel diari comarcal Regió 7³² ha sigut prioritari. Amb articles informatius o bé d'opinió, i una mitjana d'aparició setmanal, ha tingut puntualment informats als seus lectors. La nostra apreciació és que en general es mostra imparcial en les seves opinions, intentant donar la mateixa importància i conjuminant el problema ambiental amb l'econòmic-laboral.

Però no són de la mateixa opinió les plataformes ecològiques, que consideren que la tendència d'aquest medi era favorable a les seves tesis fins l'abril del 2012, i que canvià en aquestes dates quan ICL va començar a subvencionar el periòdic via anuncis o altres compensacions.

8. EL CONFLICTE SOCIAL

Un conflicte social és un procés complex en el que sectors de la societat, l'Estat o les empreses perceben que els seus objectius, interessos, valors o necessitats són contradictoris. Lewis Coser en fa una definició generalment acceptada: "És una lluita pels valors i per l'estatus, el poder i els recursos escassos, en el curs de la qual els oponents volen neutralitzar, danyar o eliminar als seus rivals. Un conflicte entre grups passa a ser un conflicte social quan transcendeix en allò que és individual o grupal i afecta a la pròpia estructura de la societat o al seu funcionament".

A Sallent el conflicte ha sigut clarament bipolar, car tot i que hi havia varis actors amb incompatibilitats creuades inicialment (p. ex. Comitè d'Empresa/ICL, o Generalitat/ICL), o tenir entre ells petites diferències estratègiques, progressivament es van anar unificant els actors per enfrontar-se a un adversari comú, fins a conformar dos bàndols: aquells que volien mantenir l'estatus quo i els que pretenien trencar-lo. Quedaven adscrits en cada un d'ells tenint en compte les seves coincidències en aquelles qüestions que consideraven prioritàries.

9. ÉS BENEFICIÓS O PERJUDICIAL EL CONFLICTE PER A LA SOCIETAT?

Hi ha un divisió entre els sociòlegs per posicionar-se en si el conflicte beneficia o perjudica a la societat. Conley, Coser i Simmel consideren que és beneficiós, car operen constructivament en el canvi social, en la integració de les estructures socials, i en definitiva cohesionen i fan avançar cap el progrés³³. Al fer de parallamps, descarreguen els sentiments d'hostilitat tot desemboirant l'ambient. Per contra Parsons i Lundberg creuen que és destructor, disfuncional i desintegrador,

³² Té una tirada aproximada de poc més de 8.000 exemplars.

³³ COSER, L. *Las funciones del conflicto social* (p. 17): "Decía Conley que el conflicto y la cooperación no pueden separarse uno de otra, sino que son fases de un mismo proceso que siempre incluye algo de ambos".

ja que al ressentir-se la comunicació pertorba les relacions, convertint-se així en un fenomen antifuncional³⁴.

A Catalunya com en d'altres geografies predomina una visió negativa del conflicte (Muñiz p. 490), i a l'Administració li interessa que siguin gestionats amb baixa intensitat conflictual, i es resolguin pacíficament sense haver d'acudir a la justícia. El mateix es va intentar a Sallent, però al no atendre ICL a cap de les queixes i seguir contaminant, amb l'amenaça de tancament si se'ls posaven entrebancs, van deixar en una posició de feblesa a la Generalitat que es va inhibir. No els quedà cap més alternativa a les plataformes ecològiques que acudir a la justícia.

Amb la perspectiva que dóna el temps després d'haver-se desescalat el conflicte, es pot afirmar que Sallent no serà àrbitre en aquesta polèmica. Les diferències entre algunes poques persones s'han engrandit i les enemistats s'han fet irreconciliables. En una altra part de la població una mica més àmplia, i sense que s'hagi produït un front comú, s'han estret les relacions gràcies al conflicte. (N'és un exemple l'acostament del Comitè d'Empresa, tant a la direcció d'ICL, com als membres de la plataforma Prou Sal). L'acció hostil mútua ha conduït a una subsegüent interacció tolerant, convertint-se el conflicte en un medi per conèixer millor les característiques positives de l'altra part.

Però per a la gran majoria de la població l'episodi ha estat un parèntesi en les relacions entre les persones, ja que tot ha seguit com abans, és a dir, aquelles que es detestaven es continuen criticant entre si, i les que es relacionaven segueixen com si res hagués passat. Però el que sembla clar és que el conflicte no ha unit, ni fet avançar al conjunt de la població envers una mútua cooperació, ni ha estat reafirmador d'identitat. Si com diu Dahrendorf (p. 106) " En un sentit formal és sempre la base de la coacció el que està en el centre dels conflictes socials", a Sallent quan la pressió de les coaccions dels dos bàndols ha descendit s'ha reprès l'habitualitat social. Quan la pressió va arribar al col·lectiu de l'AAVV La Rampinya una part dels seus membres es van donar de baixa, però hores d'ara s'han tornat a afiliar. És la calma després del terratrèmol?

Explica Coser (p. 145) que els conflictes són productius perquè condueixen a la modificació i creació de lleis, i la seva aplicació provoca el desenvolupament de noves estructures institucionals. En el conflicte sallentí si que finalment s'ha legislat per aturar el conflicte, però

³⁴ COSER, L. *Las funciones del conflicto social*.(P. 22): "A Parsons el conflicto les parece una forma de enfermedad".

alterant el fons de la tesi sense entrar en el moll de l'os, i servint només per allargar la situació d'incertesa, tot traslladant una problemàtica engrandida a una població veïna.

Si Simmel assegura que és oportú odiar a l'adversari contra el qual es lluita³⁵, cal dir que a Sallent el voler el mal del contrari no s'hi ha manifestat. Cadascú defensava les seves posicions amb les armes que tenia a l'abast, però sense que la lluita i la intransigència arribés a fer surar aquest sentiment. Només podem trobar dues reaccions que llunyanament s'hi podrien acostar, com són les pintades en alguns habitatges de La Rampinya, i l'animadversió dels líders dels dos partits polítics majoritaris a la població.

10. PERCEPCIÓ SOCIAL DEL RISC. VALORACIÓ I ACCEPTABILITAT

La producció i reproducció del model de societat de consum s'ha convertit en la principal font de tensió i radicalització de la modernitat. Els riscos d'una catàstrofe ecològica formen part ineludible de la nostra vida quotidiana³⁶, encara que l'utilitarisme ens convenç i, tot atenent els nostres interessos personals, ens fa creure que les idees que a vegades defensem són les correctes. Segons Douglas (p. 11) les nocions del risc no estan basades en raons pràctiques o en judicis empírics, sinó que estan construïdes culturalment emfatitzant algunes qüestions del perill i ignorant-ne d'altres. Aquestes construccions culturals sobre el futur estan elaborades en forma d'hipòtesi pels diferents grups de la societat. Segons Fischhoff entre els atributs que es poden identificar hi trobem la immediatesa/demora, controlabilitat, novetat/antiguitat, danys reals/potencials o gravetat de les conseqüències. Espluga i Vallejos-Romero coincideixen amb Douglas tot assegurant que la percepció del risc té més a veure amb determinades normes socials i valors culturals de referència que no pas amb la relació risc/benefici que comporti.

A la societat sallentina no hi havia cap expert, però tothom es considerava un entès respecte a les conseqüències de la contaminació produïda. Els uns percebien que la naturalesa havia de ser protegida d'una societat que havia excedit els seus límits d'intervenció; els altres eren optimistes respecte a les probabilitats afectades per la pròpia conducta, i consideraven com a relativament nocius els seus actes. En una mateixa societat hi havia dos grups que diferien molt a l'hora d'atorgar importància a uns mateixos riscos. En aquest cas és molt possible que allò que més influís fos l'afectació econòmica a la que estigués exposat cada individu.

³⁵ COSER, L. *Las funciones del conflicto social*. (p. 63)

³⁶ GIDDENS, A. *Modernidad e identidad del yo. El yo y la sociedad en la época contemporánea*. P. 12: "El mundo moderno tardío es apocalíptico, no porque se encamine inevitablemente hacia la catástrofe, sino porque implica riesgos que las generaciones anteriores no tuvieron que afrontar".

És evident que els favorables a l'estatus quo ignoraven alguns dels riscos que eren patents, o els trobaven raonables, i ho feien perquè l'entramat social els estimulava a obrar d'aquesta manera³⁷. Però que significa un risc raonable? Starr argumenta que com més beneficis generi una activitat, més acceptable serà el risc associat a aquesta activitat³⁸. Encara que hi pot haver d'altres factors d'acceptació del risc (com la procedència social o el sentiment ecològic), el del benefici va ser fonamental per qüestionar de forma oberta els informes geològics i ecològics que havia encarregat Montsalat a un grup d'experts, perquè sospitaven que eren tendenciosos i responien a interessos creats. Els contraris mostraven desconfiança en els emesos pel Departament de Medi Ambient, perquè posaven en dubte la prioritat que tenien les institucions que estaven a càrrec de la seguretat, tot recriminant-los la poca transparència, equitat i justícia dels seus informes.

Quan es conversa individualment amb els agents socials que defensaven el manteniment de les condicions d'explotació, la conscienciació del risc és força alta. Però en canvi quan la percepció d'aquest risc és tractat a nivell de grup la perillositat descendeix, probablement perquè al compartir la responsabilitat es poden prendre posicions més arriscades.

11. L'INICI DEL CONFLICTE

El procés d'amplificació social del risc comença habitualment amb algun esdeveniment (accident, informe, etc.) relacionat amb possibles danys a la salut o ambientals, i si hi ha dues visions o interessos contraposats aquest incident es converteix en conflicte. Aquesta regla també s'acompleix pel que fa referència a l'abocador sallentí, però el que és curiós és que cada agent social situa l'inici del conflicte, segons la seva conveniència, en un moment cronològic diferent i motivat per una circumstància distinta.

Així tenim que l'actual alcalde de Sallent i el líder de Prou Sal el situen al voltant de 1997, relacionant-lo en el moment en el que la població va a començar a prendre consciència ecològica. Fan, doncs, una interpretació medi ambiental del conflicte.

L'ex-alcaldesa (ERC) de Sallent el col·loca en el desembre del 2003, moment en el que la fiscalia es posiciona en contra de la manera en que es tracten els residus, i l'empresa amenaça amb el

³⁷ GIDDENS, A. *Modernidad e identidad del yo. El yo y la sociedad en la época contemporánea*. P. 218: "Nadie piensa ya demasiado en como evitar los posibles desastres que amenazan al mundo. La mayoría los excluye de sus vidas y centra su actividad en estrategias de supervivencia privadas, prescindiendo de los supuestos de riesgo más amplios."

³⁸ ESPLUGA, J. *Conflictos socioambientales i estudi de la percepció social del risc*. P. 149.

tancament de la mina que provoca protestes i manifestacions dels seus treballadors, en quines tesis s'hi afegeix l'oposició política (CiU). Es tracta d'una interpretació prioritària de conflicte laboral amb confrontació política municipal. És també en aquest moment i per raons laborals que el situa el director d'una de les empreses proveïdores.

El president de l'AAVV La Rampinya creu que el conflicte neix en la dècada de 1980, coincidint amb el moment en que es va salinitzar la riera Soldevila. Per a ell prima el perill que suposa la salinització propera als seus habitatges, tractant-se, doncs, d'una interpretació de "no a casa meva".

Un altre ex-alcalde (CiU), així com el Comitè d'Empresa situen l'inici en el 2013, quan el TSJC sentència les males pràctiques i ordena l'estabilització del runam i la seva reducció a la màxima brevetat. Ambdós prioritzen el manteniment dels llocs de treball davant la possibilitat que l'empresa respongui amb un tancament de l'explotació.

Tots tres comerciants entrevistats consideren que el conflicte es va iniciar el 2007, coincidint amb l'aparició de la plataforma Prou Sal que va fer performances de conscienciació en la població. Tot i que el conflicte estava larvat, sembla que aquest va ser el moment en el que la participació ciutadana posicionant-se a favor o en contra el va fer sortir a la llum.

La data que consideren de començament ens diu molt respecte a com entenen i prioritzen el conflicte els diferents agents socials, i ens donen llum respecte a quina serà la seva forma d'actuar durant el conflicte.

12. L'ADHESIÓ

S'ha de tenir present que tots els enfrontaments estan protagonitzats per individus, encara que aquests actuïn col·lectivament en un grup més gran. Parsons defineix molt bé com les persones determinen l'elecció d'un posicionament o altre quan hi ha un conflicte social³⁹. Ell ho dibuixa en cercles concèntrics: l'exterior engloba el *sistema cultural* que regula les orientacions que ha paït l'individu al llarg de la seva vida; dins d'aquest hi ha el *sistema social*, que és el codi que les persones observen per fer possible la convivència; i en el centre d'aquest darrer hi situa el *sistema de la personalitat*, que és el que ubica a l'actor i les seves necessitats individuals.

És en base al pes que tenia cada un d'aquests tres sistemes que els components de la societat sallentina es van acostar al posicionament d'un o altre bàndol i a defensar-lo amb més o menys

³⁹ WIKIPEDIA. *Talcott Parsons*. P. 6.

intensitat. En el cercle exterior existia la cultura que associava explotació minera amb abocadors, i el costum de que moltes generacions havien crescut amb ells. En l'intermedi hi havia com podia afectar a la convivència el fet de guanyar una de les dues opcions. Finalment en l'interior com repercutia personalment, tant des del punt de vista econòmic com ideològic el conflicte.

Va ser d'aquesta manera que la població va dividir-se en tres grans blocs, o grups d'opinió: 1) els favorables a l'estatus quo, adduint que no es podia parar el progrés que repercutiria en el manteniment dels llocs de treball; 2) els que volien capgirar el sistema de producció ja que consideraven com un atemptat ecològic la situació que s'estava vivint; 3) la majoria que no es posicionava, car veien avantatges i inconvenients en cada un dels dos punts de vista, als que hi hem d'afegir aquells que, com amb moltes altres coses, tampoc ho feien perquè no tenien interès en el que estava passant.

Els blocs 1 i 2 posaven per davant el cercle interior de Parsons i en canvi la majoria de la població tenia molt més en compte els cercles exteriors que prioritzaven el costum i la convivència.

13. LA NEGOCIACIÓ

Els conflictes són processos dinàmics que alteren les percepcions, i les actituds dels actors. Això és molt més visible en el cas de Sallent, la llarga durada del qual encara el fa ser més canviant respecte a les conductes, i oscil·lant en quant al nivell d'intensitat. Per això no seria vàlid fixar-nos en la fotografia d'un moment determinat, sinó que cal fer un exercici fílmic per poder avaluar el conflicte social.

En el conflicte els actors són coneixedors dels seus recursos i poder, en comparança amb els de l'altra part, però només són eficients si existeix també la voluntat d'utilitzar-los. El poder de les plataformes descansava en la justícia que utilitzaren profusament, i la feblesa en l'escàs poder de convocatòria sobre la població. La fortalesa d'ICL consistia en l'amenaça del tancament de la mina i el subsegüent atur⁴⁰, i la feblesa les continues sentències judicials contràries.

El joc d'amenaques i d'ofertes és fonamental en qualsevol tècnica de negociació, però a Sallent, malgrat les múltiples reunions entre els agents, mai hi va haver una voluntat ferma per cap dels dos bàndols de rebaixar el nivell d'exigència inicial. En aquestes condicions el desescalament només pot intentar-se amb la intervenció de tercers, i això és el que fallà ja que en cap moment va haver-hi un mediador que dissuadís, moderés i persuadís. L'Administració, que és qui havia

⁴⁰ Es desconeix si eren serioses les amenaces, ja que en cap de les ocasions van posar-la en pràctica.

de fer aquest paper, es va decantar d'inici, i les plataformes la van percebre com un ens amb poca transparència aliat de la part contrària, a la que també denunciaren judicialment.

Mentre tant a l'auditori li anaven arribant inputs interessats que no feien altra cosa que embrollar més la situació. Segons Cruz (p. 385) les noves formes de governar haurien de cercar el consens tot mantenint una visió de conjunt que recollís les distintes sensibilitats. Quan malgrat tot no fos possible l'acord, la utilització d'un referèndum sembla la millor via per conèixer l'opinió de la majoria i obrar en conseqüència. Però aquesta sortida cap dels agents la va tenir mai en compte⁴¹, potser perquè les plataformes temien perdre'l i a l'Administració i ICL no els interessava gaire l'opinió de les persones que estaven immerses en el conflicte.

14. LA FINALITZACIÓ DEL CONFLICTE

El conflicte va tenir moments àlgids com els que va protagonitzar Prou Sal el 2008, o bé les protestes dels miners del 2013 i 2017. La resta del període va haver-hi diferents brots que feien recordar que existia, però sense que fos alterada la vida quotidiana de la població.

En moltes ocasions els conflictes s'acaben sense que les parts ni els tercers que els serveixen d'audiència defineixin clarament que això ha succeït (Entelman p. 198). És el que ha passat a Sallent, car el conflicte social es va acabar el 2017 amb la sentència de pròrroga fins el 2019 i la prohibició a partir d'aleshores de continuar abocant residus, que coincidí amb la garantia del manteniment dels llocs de treball. Tant la població com els miners el van donar per acabat, i els grups ecologistes s'han anat desintegrant concentrant els seus esforços en d'altres llocs o àmbits per continuar la lluita contra els danys ambientals, però ja no tenen visibilitat ni el recolzament presencial de la població encara que si l'ideològic dels més conscienciats.

En l'actualitat no hi ha conflicte social a la població, però tal com diu Martínez Alier (p. 99) solucionar el conflicte no equival a solucionar el problema. Hores d'ara s'ha creat una comissió bilateral entre l'Administració i ICL, per tal de trobar una sortida i eliminar la muntanya salina en el menor temps i cost possible.

15. EL CONTROL SOCIAL

Diu Berger (p. 92) que hi ha pocs mitjans de coacció tan efectius com aquells que posen en perill el nostre plat de mongetes o la nostra butxaca. Així ho va entendre des del primer moment ICL que va utilitzar amb profusió les pressions econòmiques concretades amb el tancament de la

⁴¹ Els agents entrevistats han coincidit que no hagués servit de res.

mina i l'acomiadament de la totalitat del personal. L'estratègia de la por, escampada pels altaveus que eren els seus propis treballadors, els va donar el control social de la majoria de la població i també dels polítics, però clar, aquest control quedava limitat quan hi entrava el poder judicial. En qualsevol cas l'arma més poderosa va estar sempre en mans de l'empresa explotadora.

En el cas d'una població petita com Sallent també hi ha d'altres mecanismes de control, ja que hi ha molta visibilització social i els components dels grups tenen una coneixença personal recíproca, o inclús lligams propers. Aquests dispositius són més subtils, però en algunes ocasions poden tenir tanta importància com els econòmics. Ens estem referint a la persuasió, ridiculització, oprobí, o murmuració. De tots ells ha estat aquest darrer el que més s'ha utilitzat a Sallent, que ha suposat la manipulació de situacions i informacions, fent córrer per part dels dos bàndols rumors que col·locaven a persones o famílies entre els "bons" o els "dolents".

Les informacions periodístiques que anaven apareixent regularment en la premsa eren en general força asèptiques, i no van influir en creat un estat d'opinió determinat. En aquest cas el quart poder no va fer capgirar l'opinió inicial que havia adoptat individualment cada ciutadà. La pràctica totalitat dels entrevistats coincideixen que els creadors d'opinió van ser l'empresa, els treballadors, els partits polítics i les plataformes ecologistes.

No tots els entrevistats reconeixen haver tingut pressions o coaccions durant el conflicte. En tot cas els que han manifestat algun tipus d'intimidació han sigut els partidaris de la protecció ambiental rebent accions tals com amenaces contra la integritat física, pintades en els habitatges o ser denunciat a nivell personal per ser el president d'una associació. Una forma més subtil va ser deixar de passar comandes a un comerciant per part de l'Ajuntament (CiU), al creure que defensava les idees ecologistes.

16. EL LIDERATGE

En qualsevol grup organitzat s'hi ha d'observar l'existència d'un mínim de lideratge perquè sigui efectiva la seva acció. No sempre és senzill ser reconegut en el si del grup, i al mateix temps que els adversaris també ho facin. D'igual manera hi ha ocasions que el propi grup es rebec a que es generi un líder que actuï en representació de tots els seus membres.

A Sallent els lideratges dels actors en el conflicte estaven força ben definits i acceptats pels partidaris i adversaris. Els líders municipals i sindicals exercien com a tals per la seva majoria en unes eleccions democràtiques; les plataformes ecològiques l'assignaren a través de reunions

assembleàries, i l'únic que estava designat a dit, se suposa que per les seves capacitats, era el director general d'ICL.

17. L'ÈTICA ECOLÒGICA

El conflicte ambiental és permanent, estructural i consubstancial al propi funcionament i evolució de les societats, i el "problema potàssic", tal com era denominat en la dècada de 1930, es podria ben considerar un dels primer conflictes ambientals contemporanis de Catalunya. Diu Martínez Alier (p. 93) que des de fa temps que la mineria implica una economia de rapinya en dos aspectes: la contaminació no compensada i l'explotació del recurs sense una inversió alternativa suficient.

Les regles sobre responsabilitat ambiental de les empreses (*corporate accountability*) varien de país a país, tal com hem pogut veure en el diferent tractament que fa dels residus ICL. En teoria les empreses no gaudeixen de cap poder polític, operant només en l'esfera econòmica. Però no hauríem d'escandalitzar-nos al veure que una altra realitat contradiu la teoria, i algunes empreses, tals com ICL a Catalunya, aconsegueixen esquivar les seves responsabilitats amb el beneplàcit de l'Administració.

El concepte de "qui contamina paga" està recollit en totes les legislacions, significat que aquells que creen la contaminació han de contribuir en funció del dany que causen, assumint els costos de la reparació. Els agents entrevistats consideren que ICL no paga, o bé ho fa d'una manera insuficient, però això no és tan sols una opinió sinó que les dades econòmiques també ho corroboren amb aquests exemples: el valor total de les accions programades per reduir la contaminació salina s'eleva a 300 milions d'euros, finançades per la Generalitat, l'Estat i els fons europeus (Gorostiza p. 14); la primera part del col·lector fins a Abrera va costar 1.200 milions de pessetes pagades amb fons públics, que es van retornant a l'Administració amb el pagament d'un cànon de sanejament i l'increment de la tarifa de l'aigua (Gorostiza p. 71); la fiança dipositada davant la Generalitat és de 6,1⁴² milions d'euros, absolutament insuficient per cobrir els possibles danys ecològics, i molt menys per garantir que es portarà a terme l'eliminació de l'abocador, que hi ha qui pel cap baix considera que no estarà per sota de 150 milions⁴³.

⁴² Amb aquest minsa garantia ICL podria marxar en el moment en que no fos rendible l'activitat, deixant l'abocador en l'estat actual.

⁴³ GIDDENS, A. *La política del cambio climático*. (p. 74): Sosté que s'hauria d'aplicar el "Cass Sunstein a Laws of Fear que dice: *Los legisladores deberían tomar medidas para proteger ante daños potenciales, aunque la relación causal sea poco clara o incluso si no sabemos si esos daños llegarán a ocurrir*".

Pel que fa referència a la població la paradoxa de Giddens (p.13) ens diu: “Los sondeos de actitudes respecto a los problemas ecológicos muestran que la mayor parte del público los considera una amenaza importante, pero son pocos los que están dispuestos a cambiar sus vidas de manera significativa a consecuencia de ellos”. És exactament el que ha passat a la majoria de la societat sallentina, que ha preferit la recompensa momentània que representa el treball a la mina abans que un altre benefici que s’obtindrà amb posterioritat⁴⁴.

És molt difícil mantenir la consciència pública del risc, encara que els efectes siguin tangibles i es puguin observar amb la salinització d’aqüífers i rierols. Tot i aquesta manifesta visibilitat, moltes persones estan fertes de tan sentir a parlar del mateix, reaccionant amb la tendència d’oblidar-se de tot i continuar amb la vida ordinària.

Com en la majoria dels conflictes ecològics la teoria del *not in my backyard*, desenvolupada per Nel·lo⁴⁵ també ha estat aplicada per la societat sallentina. El conflicte es va acabar quan es canvià la ubicació dels residus a Súria. Allò que no volíem al pati de casa nostra tenia molta menys importància si era abocat al del veí. Són curioses pel que tenen de contradictòries les respostes dels agents en el conflicte pel que fa referència a l’ètica ecològica. Tots els entrevistats semblen tenir consciència ecològica, ja que condemnen d’una forma fins i tot vehement la tala massiva d’arbres a l’Amazònia, però en canvi quan es tracta de traspasar el problema dels residus salins a una altra població propera, a excepció del representant de Prou Sal i a l’ex-alcalde (ERC), a tots els hi sembla bé, o inclús una solució perfecte, tal com manifesta el representant sindical.

18. CONCLUSIONS

Ens podem preguntar, com també ho faran futures generacions, per què es va alçar una gran muntanya de residus salins, i com s’explica que passessin tants anys entre el dia que les primeres persones sensibles i rebels van avisar que allò era nociu i la finalització dels abocaments, molts milers de tones més tard. L’opinió del ciutadà sovint ha quedat amagada darrera de la sorollositat de les posicions extremes dels partidaris de mantenir els llocs de treball a ultrança (encara que hi afegixin amb la boca petita que cal respectar el medi ambient) i els partidaris de trobar una solució per al runam (tot i que postil·lin que això no té perquè perjudicar la mineria). La duresa amb que molt sovint s’han defensat les dues posicions -més majoritària la primera, minoritària la segona- ha impedit copsar de forma clara la vivència real de la majoria de la

⁴⁴ GIDDENS, A. *La política del cambio climático*. (p. 76): “Las personas suelen inclinarse a favor del statu quo porque les preocupan más las pérdidas que las ganancias futuras”.

⁴⁵ NEL·LO, Oriol. *Aquí no! Els conflictes territorials a Catalunya*.

població. En qualsevol cas el conflicte no ha servit per desestabilitzar o unir més la societat, ja que ha estat un parèntesi, i després de cessar els abocaments les relacions socials han tornat a la mateixa conducta que existia anteriorment.

Les conclusions que s'extreuen del mapa desplegat anteriorment acompleixen l'objectiu que pretenia el treball, que no era altre que conèixer els motius pels quals la població va actuar d'una determinada manera. Les respostes recollides i l'anàlisi dels fets ens porten a assegurar que la supervivència s'ha convertit en un afer de primordial importància per a aquells que estan afectats econòmicament per la deriva del conflicte. La resta d'individus, que són majoria, per voluntat acomodaticia, o perquè van ser exclosos de les decisions estratègiques, van abandonar l'esperança de controlar l'entorn social, i es replegaren a les seves preocupacions personals; la mateixa publicitat del conflicte el convertí en un afer rutinari que provocà una resposta ensopida en el pla individual.

El que va fer decantar la balança en favor d'aquells que volien mantenir l'estatus quo fou l'autoconvenciment que les idees que defensaven eren les correctes, o si més no les menys perjudicials. La reiterada coacció empresarial amb les amenaces de la pèrdua dels llocs de treball, molt difícils de substituir amb la mateixa retribució econòmica⁴⁶, van fer d'alt voltatge les manifestacions i les pressions dels miners. En aquest camp s'hi han d'afegir aquelles moltes empreses que tenien a ICL com a client, i també aquells establiments comercials que prioritzaven l'elevat poder econòmic dels que laboraven a la mineria.

Els plantejaments ecologistes no connectaren amb una part important de la població per diferents raons (això no vol dir que d'haver-ho fet diferent haguessin estat majoritaris): Els promotors eren titllats com "els de sempre", aquells que acostumen a muntar batussa per qualsevol motiu; ben aviat van deixar de banda altres activitats reivindicatives encaminant els seus esforços vers els tribunals de justícia, i les sentències gairebé sempre arriben al cap de molt temps, enquistant i allargant el conflicte; no van definir ni assenyalar un enemic comú⁴⁷, qüestió que sempre facilita la unió, ja que entenen la situació laboral dels miners i empatitzaven amb ells.

⁴⁶ Un dels entrevistats afirma que hi ha un elevat fracàs de la població escolar que està lligat amb les expectatives d'entrar a la plantilla de la mina. No es precisa de currículums acadèmics, ja que és més valorat el que hi treballin familiars.

⁴⁷ Pot ser representatiu el cas de Cardona. Només va haver-hi acord i coalició per desfer-se de l'abocador salí quan va ser tancada l'explotació minera i els treballadors enviats a casa. S'havia fixat un enemic comú al qual ningú defensava.

Mentre dos grups ideològics s'esbatussaven verbalment, la majoria de sallentins van restar passius veient com la degradació ecològica adquiria cada vegada majors proporcions. Els motius d'aquesta actitud queden reflectits per un seguit de causes, sense que s'hagi pogut discernir el pes percentual que ha tingut cada una d'elles: 1) La cultura de la població havia fet acostumar-los a que hi hagués abocadors salins, i això feia que la valoració del risc fos diferent a la dels ciutadans d'un altre indret. 2) L'elevat nombre de persones grans en la piràmide poblacional generà un tarannà de conservadorisme, no veient la necessitat de canviar massa les cosses. 3) Els lligams propers que hi havia amb els afectats econòmicament i laboralment pel possible tancament de la mina. La majoria de famílies tenien un familiar proper o un amic que estava sota aquesta situació d'amenaça. 4) La falta de valentia per posicionar-se públicament per evitar murmuracions manipulants interessades. 5) Dificultats en discernir quin era el posicionament que individualment més els convenia, ja que veien avantatges i inconvenients en els plantejaments d'ambdós grups. 6) Actitud d'inhibició de la Generalitat, o bé de franca col·laboració amb ICL, que feien sentir a la població que eren uns enemics massa poderosos per fer-hi un pols i guanyar-los. Ni tan sols les resolucions judicials aconseguien aturar els abocaments ni reduir el runam.

L'afer sallentí ha estat un conflicte diferent dels que s'han creat en d'altres parts del país (línies d'alta tensió, presons, etc.), en els quals hi ha una lluita del veïnat contra l'Administració per tal de que la instal·lació no es faci en el municipi. En el cas de Sallent tot i haver una confrontació amb l'Administració, el conflicte real es dirimia entre ecologia versus llocs de treball. Però aquells que no vàrem viure en el nucli del conflicte tenim dret a censurar l'actitud dels que defensaven continuar portant el pa a casa? I els sallentins, canviarien el passat per evitar la gran muntanya de residus salins, saben el preu que en pagaria l'activitat minera i el seu impacte en l'economia de la comarca?

Solucionar el conflicte no ha equivalgut a solucionar el problema. L'abocador continuarà contaminant durant molts anys, i els residus que surten de la mina de Sallent s'aniran portant a Síria. Res no ha canviat i l'atemptat ecològic es continua perpetrant, però això sí, ara els sallentins ja no veuen augmentar la seva muntanya, i la que creix a la població veïna queda lluny (*not in my back yard*). Serà d'aquí no massa anys, quan l'explotació minera deixi de ser rendible, que els suriencs hauran d'afrontar un problema que hores d'ara no volen veure.

Potser els humans de futures generacions pensaran que la nostra comoditat els va deixar una herència feixuga. No és gens segur que es posin en la nostra pell i entenguin les nostres raons per persistir en el camí que estem seguint, en el que priven les raons econòmiques, socials i

polítiques per sobre dels drets i responsabilitats mediambientals, dels que tothom n'és conscient però ningú prioritza. Quin és el tipus de societat en la que volem viure? La resposta en aquesta qüestió és la que definirà el món que rebran els nostres hereus.

Aquest treball deixa obertes futures línies de recerca a d'altres estudis molt més amplis i profunds que es puguin realitzar en l'àmbit dels conflictes mediambientals, en els que el contrincant no sigui exclusivament l'Administració, sinó que també impliquin un component econòmic i mercantil. I també a analitzar els motius pels quals els habitants del Gran Barcelona no es manifesten reclamant pel cost que els hi representa la dessalinització de l'aigua de boca provocada per la mineria potàssica.

19. BIBLIOGRAFIA

ALMARAZ, José. *La teoria sociològica de Talcott Parsons*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas, 2013.

BERGER, Peter. *Invitación a la sociología*. Barcelona: Herder, 2009.

COSER, Lewis A. *Las funciones del conflicto social*. México: Fondo de Cultura Económica, 1961.

CRUZ, Helena. *Conflictos territoriales y movilizaciones ciudadanas: algunas reflexiones sobre las formas de gobernanza territoriales actuales*. A Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles, núm. 48, 2008.

DAHRENDORF, Ralf. *Elementos para una teoría del conflicto social*. A *Sociedad y libertad: hacia un análisis sociológico de la actualidad*. Madrid: Tecnos, 1966.

DAHRENDORF, Ralf. *Conflicto social moderno: ensayo sobre la política de la libertad*. Barcelona: Mondadori, 1990.

DOUGLAS, Mary. *La aceptabilidad del riesgo según las ciencias sociales*. Barcelona: Paidós, 1996.

ENTELMAN, Remo. *Teoría de conflictos: hacia un nuevo paradigma*. Barcelona: Gedisa, 2002

ESTRUCH, Joan. *La perspectiva sociològica*. UOC, 2014.

ESPLUGA, Josep. *Conflictos socioambientales i l'estudi de la percepció social del risc*. A Papers núm. 72. Barcelona. P. 145-162.

GIDDENS, Anthony. *Modernidad e identidad del yo y la sociedad en la época contemporánea*. Barcelona: Península, 1997.

GIDDENS, Anthony. *La política del cambio climático*. Madrid: Alianza, 2010.

GONZÁLEZ DE MOLINA, Manuel i altri. *Los conflictos ambientales como conflictos sociales. Una mirada desde la ecología política y la historia*. A *Ecología Política*, Desembre 2015. P. 31-38.

GOROSTIZA, Santiago i altri. *Rius de sal: una visió històrica de la salinització dels rius Llobregat i Cardener durant el segle XX*. Sant Feliu de Llobregat: Edicions del Llobregat, Centre d'Estudis Comarcals del Baix Lobregat, 2015.

ÍÑIGUEZ, Lupicinio. *L'anàlisi del discurs en les ciències socials. Varietats, tradicions y pràctica*. FUOC, 2009

MARTÍNEZ ALIER, Joan. *El ecologismo de los pobres: Conflictos ambientales y lenguajes de valoración*. Barcelona: Icaria, 2005.

MARTÍNEZ SANMARTÍ, Roger. *El pensament sociològic (II). Els contemporanis*. UOC, 2014.

MENÉNDEZ, Emilio. *Las rutas de la sal*. Oleiros: Netiblo, 2008.

MUÑIZ, Sigrid. *Conflictividad ambiental y territorial: un área de investigación en construcción. Aproximaciones al caso catalán*. A *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 58 (3), 2012.

NEL·LO, Oriol. *Aquí, no! Els conflictes territorials a Catalunya*. Barcelona: Empúries, 2003.

ROZENBLUM DE HOROWITZ, Sara. *Mediación, convivencia y resolución de conflictos en la comunidad*. Barcelona: Graó, 2007.

RUIZ, Jorge. *Análisis sociológico del discurso: métodos y lógicas*. A *Forum Qualitative Sozialforschung*. Volum 10, núm. 2. Maig 2009.

SCHNITMAN, Dora. *Nuevos paradigmas en la resolución de conflictos: perspectivas y prácticas*. Buenos Aires: Granica, 2000.

VALLEJOS-ROMERO, Arturo i GARRIDO, Jaime. *La construcción social del riesgo: lineamientos para la observación de la conflictividad socioambiental*. A *Andamios*, vol. 12, núm. 29, 2015.

VAYREDA, Agnès. *Tècniques d'anàlisi de dades*. FUOC, 2009

CORDERO, Dani. *El jubilado contra la montaña*. A *El País Sociedad* 16 juny 2013. En línia. https://elpais.com/sociedad/2013/06/14/actualidad/1371209097_690206.html Consulta 6 febrer 2020.

MARTÍNEZ CASTIZO, Daniel. *El Mar Muerto y la potasa como el Dorado sionista*. A Diario 16. 13 febrer 2018. En línia. <https://diario16.com/mar-muerto-la-potasa-dorado-sionista/> Consulta 18 febrer 2020.

GOROSTIZA, Santiago. *Cuando la realidad supera la ficción. Sebastià Estradé i Rodoreda (1923-2016) contra la montaña de residuos salinos*. En línia. http://cedem.ajmanresa.org/montsalat/Sabermes/057_Gorostiza_2019.pdf Consulta 30 gener 2020.

WIKIPEDIA. *Talcott Parsons*. En línia. https://es.wikipedia.org/wiki/Talcott_Parsons Consulta 29 gener 2020.